

Taula rodona amb Mireia Calafell,
Raquel Santanera, Sebastià Portell i Begonya Pozo

La situació de la poesia catalana actual.

Reflexionar sobre el període en què vivim és complicat perquè no hi tenim distància objectiva; per això, a *Compàs d'amalgama* hem reunit quatre experts per debatre sobre la poesia catalana actual. Mireia Calafell, Raquel Santanera, Sebastià Portell i Begonya Pozo han conversat sobre diversos temes, controvèrsies, crítica literària i poder.

Per **Meritxell Matas**

Noteu alguna característica que distingeixi aquestes dues primeres dècades del segle XXI del passat? Si és que sí, quan situaríeu aquest canvi?

MIREIA CALAFELL: Estic treballant en un projecte que es basa en les cintes de casset que van trobar al CaixaForum després d'una mudança, amb els enregistraments dels recitals mensuals de poesia que es feien a finals dels noranta a principis del 2000. Hi havia molt poques dones: de

cinquanta recitals, només n'hi ha tres o quatre fets per dones, una cosa que avui seria absolutament impensable. En general, es feia un tipus de poesia —sobretot entre els poetes castellans, però també entre els catalans— en què tot era molt ostentós i avorrit.

SEBASTIÀ PORTELL: Hi havia una creença generalitzada, provinent del Noucentisme pel pes que va imposar en el discurs crític i teòric: la poesia rima. Per això han hagut

«És clau el moment en què va aparèixer una birra en un recital de poesia.»

de passar anys després de la mort de Joan Brossa per llegir-lo com toca, o com arran del centenari del naixement de Felícia Fuster, que només ara comencem a entendre qui era. Un tret que m'aventuraria a dir per definir aquest període —que encetaria de manera simbòlica després d'*Imparables* (Abrams; Ardolino [eds.], 2004)— és la paraula «diversitat». La poesia catalana passa a viure en una certa normalitat el fet que no cal que tothom escrigui igual. De sobte, tot i que hi ha gent que encara no ho ha entès, no cal imitar Ferrater ni ser Martí i Pol, no cal que si ets llegit com una dona escriguis sobre qüestions femenines, etc. Es dibuixa un mapa on la literatura catalana, com qualsevol altra literatura, serveix per parlar de tot.

BEGONYA POZO: Hi ha una efervescència i unes sinergies: tota la gent que escriu en valencià té relació entre si, pel fet de ser pocs i per haver treballat sempre per obrir espais. És difícil quan tot és tan precari i marginal i lligat a una tradició de disglòssia brutal.

Qui ha optat per escriure en valencià ha fet un canvi decisiu, on destaca la tria de la generació dels anys setanta. Marc Granell o Josep Piera van començar a fer-ho en castellà, però van prendre la decisió d'escriure en català per consciència política, malgrat no tenir-ne formació ni en l'escriptura ni en la lectura.

Mireia Calafell.

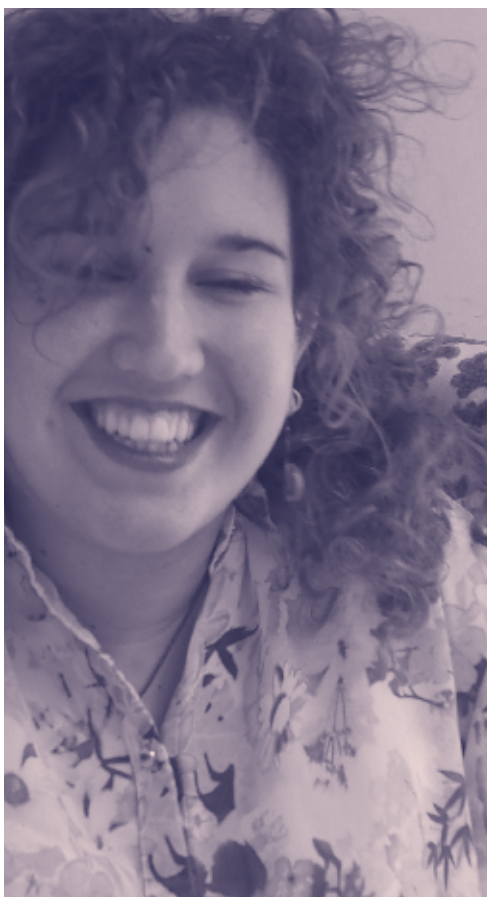
RAQUEL SANTANERA: Tot és més heterogeni i hi ha la possibilitat de presentar propostes que no només es desmarquen d'una còpila mètrica, sinó que ho fan a través d'altres perspectives artístiques. Aquesta obertura de nous referents es veu, per exemple, en les citacions que trobem als poemaris: són totalment diverses. Aquesta varietat em sembla molt enriquidora i pot estar vinculada amb la feina que han dut a terme les editorials que han anat sortint durant aquests anys i que han apostat per fer els seus cànons. Els canals per on pot circular tota aquesta informació s'han obert.

Hem de remarcar l'esclat de la poesia oral i dels recitals, amb la seva experiència performàtica. Quina relació s'estableix actualment entre oralitat i escriptura?

MC: En aquelles cintes que deia abans, tothom sonava exactament igual, excepte Carles Hac Mor, Jesús Lizano o Víctor Sanyol. Si ara volguessis que tot sonés igual, ho hauries de fer expressament amb un gest de comissariat per buscar una línia i fer un esforç per trobar uns poetes que siguin semblants.

SP: Aquesta idea de comissariat que has tret em porta a constatar que la literatura és profundament política, i que els canvis polítics i estructurals de la societat també impliquen canvis en el que s'escriu i en la recepció. Pensem en els anys seixanta i setanta: hem passat de tenir una

Il·lustració del fons: Marta Bellvehí.

Raquel Santanera.

editorial i una col·lecció de poesia, com era Óssa Menor, a tenir una multitud d'editorials.

BP: A Barcelona especialment, però també en altres festivals de ciutats catalanes, hi ha una escola que va començar amb Dolors Miquel i Enric Casasses als anys setanta en què ja es feien recitals als bars amb unes apostes escèniques concretes en un circuit més *underground*. Això ha perdurat perquè ells han continuat treballant. Al País Valencià, el català ha estat marginat i de trinxera, molt reduït, i encara més si parlem de poesia, perquè els cercles lectors no són molt nombrosos.

Hi ha molta gent que va a recitals però no compra llibres de poesia. Hi ha una tradició de poetes orals que ningú llegeix? El recital es pot menjar el llibre?

RS: No crec que el recital es mengi el llibre, sinó que es complementen o donen més possibilitats. L'experiència de fer poesia oral, viscuda, és un afegitó més. És interessant que hi hagi múltiples circuits al marge de la institució per obrir la porta a poetes que hi reciten sense tenir obra publicada o el reconeixement d'un premi. A l'Horignal intentem cada cert temps fomentar el «micro obert», i han sorgit descobertes que realment han valgut la pena.

SP: La difusió escrita i oral de la poesia no implica vies contradictòries. Hi ha el cas de Francesc Gelonch, que fa quatre o cinc anys va publicar el seu llibre amb LaBreu, però ja el tenia circulant com a inèdit. Ningú negava que ell fos un poeta. També Eduard Escoffet té una tasca com a poeta escrit, però enregistra gran part de la seva obra en dispositius tecnològics amb el duo Barba Corsini. Per tant, aquestes figures, que són rareses dins una suposada

norma, són un punt de partida molt interessant i indicadors d'una idea indefugible: en aquests primers vint anys del segle XXI és impossible que quan escrius no tinguis en compte l'oralitat, tant per descartar-la del tot com per fer-te-la teva.

BP: El valencià sempre ha estat una llengua més literària que no pas recitada. Si tens la possibilitat d'escoltar la poesia dita d'una altra manera, pots agafar referents per crear el teu estil. Això, però, al País Valencià no ha passat. Hi ha gent com Vicent Camps o David Vid que sobretot són rapsodes, però som encara lluny d'un punt d'ebullició. Supose que

tot arribarà, perquè quan es produeixen les connexions (com, per exemple, amb la revista *Poetry Spam*) tot avança de forma decisiva.

MC: Un altre tema és si pots decidir no anar a aquests recitals: qui decideix no participar-hi en paga el preu, perquè li costarà més arribar al públic.

BP: Et pot no agradar, o no saber fer-ho bé, o que recite millor un actor o una actriu. Com a persones que ens dediquem a l'escriptura i la lectura de poesia ens agrada escoltar un missatge que transmeta i commoga, és a dir, que vaja més enllà d'un discurs buit on tot el pes siga la potència de l'oralitat. No tot és lícit només pel fet de recitar de forma espectacular o per dir d'una determinada manera. Un cas emblemàtic és Marc Granell, possiblement el poeta amb més llibres de poemes venuts al País Valencià. Ell reconeix que recitar no és una de les seues virtuts, però agrada moltíssim i fascina, tothom el vol escoltar. Al final, tot depèn de la solidesa de la teua proposta.

«El que caracteritza el moviment actual és la varietat i la riquesa de tendències i la convivència entre determinats grups d'edat.»

MC: És clau el moment en què va aparèixer una birra en un recital de poesia, el fet que tu poguessis estar escoltant un recital amb una cervesa i tot el que implica això de treure a la poesia aquell vidre i aquella distància.

Si passem a la lectura, hem de pensar en la recepció de la poesia. Fora dels àmbits acadèmics o metropolitans, la poesia actual rep la mateixa acollida o encara es recorre als grans noms de fa dècades? Com es guanya aquest públic?

RS: Al final patim de centralisme, sempre necessitem trobar un nucli encara que sigui de proporcions petites. Fins i tot amb l'experiència d'Els Vespres Malgastats pateixes el centralisme vigatà, que no és pas poc, i tot es fa molt institucional. És qüestió d'activisme. A l'escola també t'arriba el que t'arriba; si no hi tens cert interès o no hi vas a espetegar, no surts d'aquells condicionants i cal apropar una mica més les novetats per conèixer-les.

MC: El que s'ha aconseguit és que ja costa més trobar algú que digui «a mi no m'agrada la poesia» —de la mateixa manera que ningú et dirà «la música no m'agrada»—; ara ja es comença a saber que potser el que hi ha és un tipus de poesia que no t'agrada.

SP: El meu dubte seria si aquest activisme té vinculació amb el problema geogràfic. No sé si el centralisme, que és un problema estructural i social, té tant de pes en la difusió i l'accés a la poesia. Tanmateix, no penso que sigui més complicat arribar als pobles; la sensibilitat, el plaer i la curiositat són a totes bandes.

RS: Entre les comarques i Barcelona es generen dinàmiques diferents i els mecanismes que hi ha per arribar o accedir a tot aquest ventall també són distints. El més interessant, com a fenomen actual, és que, com més es van dinamitant, més persones que no s'engrescaven a participar en aquestes propostes comencen a moure's.

MC: Sempre hi haurà un centre. A Barcelona també hi ha un centre i sembla que no passi res fora d'allà: Grà-

cia, una mica el Poblenou... Però, i el Carmel o Nou Barris?

BP: Maria-Mercè Marçal i Lluïsa Julià també van plantejar al seu moment que els binomis sobre els quals s'havia construït el cànon de la poesia catalana eren centre i perifèria. Continuem ací i, en part, això és natural perquè les grans ciutats ho arrosseguen tot, ja que és on hi ha els recursos. Cal buscar dins aquestes inèrcies les esclatxes que han de permetre fer coses, i qui programa ha d'estar pendent d'aquestes qüestions per intentar fer propostes equilibrades, amb la voluntat que els espais estiguen ocupats per totes les veus.

En castellà i en anglès hi ha una eclosió de versos, un moviment potent que comença a ser estudiat i també mercantilitzat per algunes editorials, que sorgeix sobretot a Instagram amb persones que acumulen molts seguidors. Aquest fenomen sembla que no s'ha donat en català. Com veieu la situació de la poesia en català a les xarxes?

SP: Aquí no ha passat. Hi ha un tema de prejudicis i d'elitisme que encara ens posem sobre l'esquena: si et promous a les xarxes, tens una mala obra. Jaume Munar en parla al seu assaig *El futur. Poesia de la inexperiència* (2018), perquè això projecta un estigma cap a aquests poetes. Aquest prejudici s'ha traduït a les xarxes socials i per això hi ha molt poca gent que ho faci, i qui s'hi ha atrevit en pateix les conseqüències i l'animadversió. Per exemple, Anna Gual penja molta obra pròpia i he sentit moltes crítiques cap a la seva figura per això. És una autora premiada, però hi ha gent que l'ha menyspreada perquè penja poemes seus a les xarxes, fa sortejos de llibres seus, etc., i penso que és tan legítim fer-ho com no voler fer-ho.

MC: Si publiques cada dia o si t'exposes molt, és fàcil que algú et critiqui.

RS: Em sembla interessantíssim com a fenomen d'època. Estic d'acord amb la Mireia: si t'exposes poden o bé adular-te més o bé atacar-te més, és una qüestió de l'espai

«Si publiques cada dia o si t'exposes molt, és fàcil que algú et critiqui.»

que ocupes. A vegades ho comparo amb una pistola, que en un moment donat et pot ajudar per salvar-te, però continua sent una arma. Veig les xarxes socials i és el mateix. Em generen angoixa permanent. Ajuden a difondre i a fer activisme, però les relacions entre el món digital i el real a vegades no conflueixen i ens fan perdre la concentració i la distinció entre els dos temps que impliquen.

SP: També és molt diferent fer servir les xarxes per legitimar-te a tu mateix com a figura autorial i per generar un halo sobre valors que vols que se t'associïn o per *hackejar* aquests codis. El que quasi no existeix en català és qui escriu tota la seva obra a les xarxes, gent a qui no veus la cara i que van penjant micropoemes a Instagram. Em nequiteja que això no es produeixi en català, i no sé si és més a causa de la poesia o de la llengua. Pot ser una qüestió de normalització lingüística.

RS: Potser té a veure amb el colonialisme lingüístic digital: es fa més en castellà o en anglès perquè saps que tindràs més seguidors.

SP: Evidentment, hi fa molt que aquests missatges es donin en un mitjà que es basa en la cerca de *likes* i, si aquest és l'únic criteri —una actitud no gaire poètica, diria—, probablement no ho aconseguiràs amb una llengua minoritzada.

BP: Estic molt d'acord amb vosaltres. Martín Rodríguez-Gaona analitza bé el fenomen a *La lira de las masas. Internet y la crisis de la ciudad letrada*, amb un estudi profund i necessari sobre eixos joves que tenen gran quantitat de seguidors a les xarxes i no passen després a qualsevol editorial, sinó a les més potents. Al final s'obre l'escletxa en la mercantilització de la poesia, que passa de la marginalitat a la centralitat i això genera altres debats, com els filtres i la qualitat de les propostes.

Parlem de tendències. N'hi ha o és qüestió de gustos? Si alguna s'erigeix com a dominant, pot condicionar la producció de les veus novelles en el sentit de mercat?

SP: Hi ha moltes tendències sense cap de dominant, com la que formarien els que segueixen el fil oral —gent influenciada per Josep Pedrals, Dolors Miquel o Enric Cassas— que també connecten amb altres paradigmes perquè tot està barrejat. Hi ha pugnes entre escoles perquè no només lluiten per tenir un discurs propi, sinó per reivindicar-se com l'únic de qualitat i per censurar el dels altres, com el Neonoucentisme. Hi ha autors que pensen que si tu no treballes amb una certa mètrica no ets bo i el que fas mereix ser destruït. Recentment, Marc Rovira reclamava que els llibres dolents havien de ser destruïts. Això em sembla molt perillós, perquè si la crítica de certes èpoques hagués destruït els llibres que considerava dolents, no hauríem llegit bona part de Víctor Català, ni el teatre o la poesia de Mercè Rodoreda, ni el noranta per cent del que va publicar Blai Bonet.

BP: El que caracteritza el moviment actual és la varietat i la riquesa de tendències, i la convivència entre determinats grups d'edat. Tot això generarà més públic que si només tens una opció —perquè si no t'agrada eixa, no llegiràs poesia—. Es tracta de donar compte de la multiplicitat de sensibilitats artístiques que hi ha i els discursos diferents que generen i que s'han de visibilitzar.

MC: Torno un altre cop al tema de les cintes, on molts poetes s'expliquen en termes de generació i se situen dient «és que nosaltres érem». Ara ja no hi ha la idea de posicionar-se com a membres d'una tendència concreta.

RS: Fa poc vaig participar en una taula rodona amb Miquel Alerm i Pol Guasch, i ens preguntaven com ens sentíem respecte a la generació de la qual formem part. Però quina és o quines característiques té? És una qüestió d'agrupar per edats o per l'etiqueta de «jove»? Dins l'heterogeneïtat de la qual parlem, és més interessant parlar de les trenes que es fan i es desfan alhora que no de generacions com a plantilla per enumerar i encabir-hi els autors. Potser hem de canviar el mètode: acabarem sent la generació que no es volia dir *generació*.

Sebastià Portell.

SP: Fins i tot es va encunyar el terme *generació transparent* per a la gent que avui deu tenir uns cinquanta anys, perquè són els que no tenien generació i que fa quatre o cinc anys es queixaven que no els feien cas. Des de quan això et fa generació? Què tenen en comú Mireia Vidal-Conte, Marc Romera i Susanna Rafart?

Una manifestació molt prolífica, que va rebre investides d'algunes posicions reduccionistes, va ser l'anomenada de les «poètiques del cos». Va ser la tendència dominant?

BP: És normal que aquestes poètiques es materialitzen en els llibres perquè qui hi ha al darrere són les dones: fins aquest moment, els referents eren bàsicament textos de poetes homes.

SP: La Mireia i el seu llibre *Poètiques del cos* (2006) va donar el tret de sortida a aquesta tendència. Segurament, coincidint amb Francesco Ardolino, el llibre que és cúspide i final de les poètiques del cos és *Tanta gana* (2018), de Pol Guasch. Jo mateix, quan vaig tenir cura de l'antologia *Amors sense casa* (2018), sabia que aquell representava el darrer moment en què tenia sentit fer una antologia amb una base d'identitat LGTBQ.

MC: La idea de les poètiques del cos, com una manera de fer molt explícit el teu lloc d'escriptura, va sorgir en relació amb allò que no estava marcat. El vaig escriure després de fer el seminari «Corporitzar el pensament», on vaig descobrir Judith Butler, Donna Haraway... Com havíem pogut fins ara parlar d'idees sense tenir una història al darrere, un cos? El fet que hagi tingut èxit és símpto-

màtic: hi havia ganes de fer explícit tot això. Ara que formo part del jurat del Premi Amadeu Oller, sí que és cert que molt del que hi arriba són poètiques del cos i potser és un filó ja esgotat.

BP: El subjecte estava marcat, però no escrivíem nosaltres sinó que ens escrivien. Quan es parlava de cos a la poesia era des de l'òptica d'un poeta. Al final hi ha uns models que es poden repetir, trencar o modificar. Quan les dones tenen accés a l'educació i a les lectures, volen parlar des de la subjectivitat que se'ns havia negat d'una manera o altra mitjançant la criptogínia, és a dir, l'ocultació dels referents femenins. No necessàriament per ser dona has

d'escriure amb aquesta perspectiva: no hi ha cap obligació de parlar del cos, però tampoc cap prohibició.

RS: Amb el llibre de la Mireia, des del lèxic fins a la forma, es va obrir tota una porta de possibilitats. Si tanta gent s'hi ha agafat, és perquè era necessari. Va ser un flux que va descarregar i on tothom es va immernir perquè incideix en moltes maneres d'escriure que potser abans no s'havien donat. El fenomen responia a unes inquietuds socials i filosòfiques d'unes dècades i no s'hi ha de treure mèrit.

SP: Penso en una crítica de Manuel Castaño a *La ciutat cansada* (2017), de Maria Cabrera, en què deia que no mereixia el premi Carles Riba i argumentava que un llibre amb un vers que diu «vagina amunt» no podia ser guardonat. Hi ha un interès de marcar individus i això passa amb la literatura escrita per dones, la que tracta de qüestions de gènere i sexualitat o quan als autors se'ls pot associar un tret identitari. Et diuen «tu ets això» i «a tu et

permetrem dir això», i com que no ens podem ficar en els teus dits quan escrius, podem influir en com seràs llegit. Cal prendre'n consciència i cal impugnar-ho i treballar per contradir-ho.

La crítica de poesia, doncs, és fiable? Encara serveix o s'hauria de reformular de maneres noves?

SP: A la crítica li manca honestedat i situació subjectiva. I això passa en clau positiva i en clau negativa. De fet, hi ha l'article «Audaces i talentoses» (2016), de Lluís Calvo, sobre la poesia catalana dels primers quinze anys del segle XXI, en què afirmava que qui escrivia millor i qui tenia més a dir en el futur eren les dones. Posar el focus en la persona que hi ha darrere del llibre, i no tant en el contingut, et pot fer caure en paternalismes i reduccionismes. No sé si una dona poeta necessita que un home poeta trenta anys més gran li digui que té molt talent.

MC: Potser ho necessita l'home.

BP: És un autoretrat.

RS: En el camp de la crítica el que trobo a faltar és que es faci explícita la posició d'escriptura, perquè, altrament, la veu de qui opina és omnipotent.

MC: Segons de qui vingui la crítica ja saps què dirà: tu ja saps qui no es porta bé amb qui i saps que hi haurà observacions menys amables formulades de manera injustificada.

Begonya Pozo.

BP: És imprescindible que siguin bons lectors i lectores de poesia i persones preparades: no cal que siguin poetes. Criticar un llibre perquè no tinga ritme... On queden llavors Baudelaire o Walt Whitman? L'important és adequar el que vols transmetre a la forma precisa. La crítica ha de ser rigorosa i centrada en la proposta de discurs. Després qui llig ja en farà la seua lectura.

RS: Soc partidària de dir els vèrtexs on et situes perquè, si no, hi ha un punt gratuït o que se'n escapa, i això és perillós. Potser també és un problema de país petit.

Fa massa temps que estem plantats en uns binarismes noucentistes en què sembla que el temps no passa factura. S'hi guanya o s'hi perd, amb aquests debats? Es poden trobar altres solucions? La vigència dels debats, malgrat això, vol dir que la poesia importa, que és un fenomen viu o que ens repetim?

SP: Que la poesia sigui el centre d'una polèmica de Twitter farà que algú s'hi fixi. És normal que en un context cultural es discuteixi d'aquestes coses, però el que preocupa és que es plantegi en termes de binarisme i que algú pretengui que sigui l'únic que hi ha. És a dir, per què tothom s'ha de posicionar sobre Carner? No sé si estic en contra de Salvador Espriu o de Maria Antònia Salvà! A qui li preocupa que el debat es faci en aquests termes n'ha de promoure d'altres i parlar de la diversitat que hi ha. No titularem aquesta taula: «Poètiques del cos: a favor o en contra» o «Poesia del segle XXI: millor o pitjor que la del segle XX». És una manera antipoètica de llegir.

«Acabarem sent la generació que no es volia dir generació.»

BP: El binarisme és essencialista i reduccionista. Trobe que el que cal és trencar eixos binomis que no donen compte de la producció poètica actual als Països Catalans.

RS: A més, va en detriment de la lectura que puguis fer de Carner. No se'l pot llegir tranquil·lament com a qualsevol altre autor. El pitjor que li pot passar a un poeta és no poder-lo llegir de manera relaxada.

SP: Hi ha gent que està interessada en el fet que hi hagi una oposició molt clara per ostentar una sola clau de lectura. Per això volen que hi hagi debats tan absoluts.

Per acabar, com hauria de ser una antologia de la poesia catalana del segle XXI? Tindria algun sentit o no més caldria fer-ne d'específiques o temàtiques?

BP: Una antologia hauria de reflectir la presència de les dones, que fins ara eren una mena de quota, a més de la diversitat d'estils i territoris. Habitualment, en les que s'han fet de la poesia catalana hi ha una presència mínima d'autors illencs i del País Valencià. Acaben sent dos o tres veus, com Joan Navarro o Teresa Pascual, pinzellades entre el gros de poetes del Principat. La idea de Països Catalans sembla més present des de la perifèria que des de Barcelona, i això pot resultar en una pèrdua d'identitat com a conjunt.

SP: L'acadèmica i poeta gallega María do Cebreiro Rábade parla del canvi de paradigma de les antologies: abans era

prescriptiu —s'ha d'escriure així i això és de qualitat i aquests textos s'han recollit aquí per un valor objectiu— i ara és representatiu —l'antologia com a espai que representa una generació, una escola..., que explica amb quins paràmetres es basen i s'acoten els textos—. Aquest segon model ofereix molt camp per córrer, el primer ja no. Hi ha un cas claríssim d'antologia fallida, per mi, que és *Mig segle de poesia catalana* (2018), de Vicenç Altaió i Josep M. Sala-Valldaura. Inclou un poema de cada any d'un autor diferent i això no és representatiu de res. És com si tinguéssim uns coneixements excessius per presentar coses de manera neutra.

RS: Voldria destacar la proposta digital «Massa mare», de Maria Cabrera i Raquel Tomàs, amb la idea de constituir un bodegó amb un format innovador.

MC: Les antologies han de ser l'esquer per descobrir i anar a buscar-ne més, i també tenen sentit quan són temàtiques, amb un criteri que vagi més enllà del fet de dir que aquests poetes existeixen o han escrit.

BP: Cal un criteri i una tria de qualitat. Qui antologa fa de filtre a través d'una posició marcada i presenta la seua proposta de lectura. Ha d'establir uns criteris del coneixement i amb la voluntat d'oferir un ventall ric. Antologar-ho tot per tot, com diu en Sebastià, no té sentit. ●